

ББК 81
Н 34

“Наукові записки” Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. — Мовознавство. — 2002. — № 1. — с.

Друкується за рішенням вченої ради Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка від 22.02.2002 (протокол №)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

<i>Бучко Дмитро Григорович</i>	– доктор філологічних наук, професор (головний редактор)
<i>Карабан В'ячеслав Іванович</i>	– доктор філологічних наук, професор
<i>Квєсєлєвич Дмитро Іванович</i>	– доктор філологічних наук, професор
<i>Левицький Віктор Васильович</i>	– доктор філологічних наук, професор
<i>Німчук Василь Васильович</i>	– доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України
<i>Полога Лев Михайлович</i>	– доктор філологічних наук, професор
<i>Козловський Віктор Володимирович</i>	– доктор філологічних наук, професор
<i>Сабодан Іван Васильович</i>	– доктор філологічних наук, професор
<i>Валігура Ольга Романівна</i>	– кандидат філологічних наук, доцент

Комп'ютерна верстка Н.І. Вишинська, У.І. Стасюк

ФОНЕТИКА

Олександр Клименюк, Алла Калита, Ярослава Федорів

Методологія експериментально-фонетичних досліджень

Методологія проведення експериментально-фонетичних досліджень за своєю суттю не відрізняється у загальних рисах від методології будь-яких досліджень інших галузей наукового знання [2, 8-62; 6, 4-44; 9; 14, 12-26].

Щодо специфіки існуючих відмінностей, яка, власне, і дозволяє класифікувати сучасні експериментально-фонетичні праці в окремий вид прикладних наукових робіт, то вона зумовлюється передусім особливостями предметів, які віддзеркалюють різні сторони процесу мовлення як об'єкта цих досліджень, і набуває свого найбільш повного вигляду під час обґрунтування параметрів та факторів, які безпосередньо впливають на мовлення, а також добір методів їх визначення і вимірювання. Розуміючи методологію як складну систему принципів, способів, норм та правил науково-пізнавальної діяльності, ми здійснимо подальший виклад питання, що розглядається, під кутом зору технології застосування загально методологічних алгоритмів у процесі виконання експериментально-фонетичних досліджень.

Література

1. Алексієвць О.М. Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення (Експериментально-фонетичне дослідження): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. — К., 1999.
2. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике. — М.: Высшая школа, 1991. — 140 с.
3. Kalita A.A. Polyfunctional Approach to the Problem of Singling out the Basic Intonation Components // IATEFL-Ukraine Newsletter. — 1997. — No 9. — P. 14-16.

Oleksandr Klymeniuk, Alla Kalyta, Yaroslava Fedoriv. Methodology of Experimental Phonetic Research: Theoretical Prerequisites, Systemic Planning, and Presenting the Results. The article substantiates the methodology of theoretical prerequisites, systemic planning, and presenting the results of experimental phonetic research. The logic and examples of formulating the attributes of a scientific paper are expounded according to its object-and-subject structure.

ГРАМАТИКА

Наталія Деркевич

Засади словотвору у генеративній граматиці

У сучасному мовознавстві поряд із традиційним вченням про словотвір існує ще генеративна граматика або трансформативна теорія про мову. Генеративна граматика охоплює в першу чергу творчий аспект мови: вона розмежовує реалізацію мови від компетенції мовця і ставить перед собою мету створювати експліцитний (формальний) опис мовних компетенцій ідеального мовця-слухача. Тут лінгвістичне знання мовця у формі внутрішньої системи правил пересувається до центру опису мови і відокремлюється від вживання цих мовних знань у слововживанні. Лише так граматичний опис може віддати належне суті та структурі мови, тому що компетентний мовець має творчі здібності, щоб утворити і розуміти необмежену кількість мовних структур, тобто речень, які він ще не зустрів у своєму мовному досвіді і які він може запам'ятати. Мета генеративної граматики — створити експліцитну модель цієї мовної компетенції.

Література

1. Мурясов Р.З. Словообразовательная система современного немецкого языка (Структура и семантика). — Уфа: Изд-во Башкир. ун-та, 1980. — 82 с.
2. Степанова М.Д. Словообразование современного немецкого языка. — М.: Изд-во лит. и иностр. яз., 1953. — 376 с.

Natalia Derkevych. Basis of Word-Building in Generative Grammar (on the Basis of German). Alongside with traditional word-building theory in modern linguistics exists generative or transvornative language theory. Diachronical historical study of word-building explains the existance of modern lexicon and its historical etymology. Word-building as well as phonology, morphology, syntax and semantics is a part of historical discription of the language.

ПРАГМАТИКА

Світлана Алексенко

Соціолінгвістичні, функціональні та комунікативно-прагматичні ознаки висловлювань-вибачень

Мовленнєві одиниці вибачення як частина будь-якого національно-специфічного етикету є детермінованими певною культурою. Д. Хаймс [10, 4] зазначав, що культурні цінності та переконання, соціальні інститути та їх форми, ролі та особистості, історія суспільства можуть бути вивчені у їхньому відбитку на мовленнєвих моделях. Систематичне дослідження мовленнєвих актів надає важливу інформацію про культуру будь-якого суспільства. Висловлювання-вибачення вживаються і функціонують за певними правилами ритуалізованої поведінки людини, що відбивають суттєві для даворо- суспільства соціальні критерії та норми. Очевидно, що представники певної культури вибачаються за порушення тих соціальних норм, що закріплені і мають певну вагу у їхньому суспільстві.

Література

1. Крысин Л.П. Речевое общение и социальные роли говорящих // Социально-лингвистическое исследование. — М.: Наука, 1976. — С. 42-52.
2. Формановская Н.И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты. — М.: Русский язык, 1987. — 157 с.

Svitlana Aleksenko. Sociolinguistic, Functional and Communicative-Pragmatic Features of the Utterances-Apologies (on the Basis of the English Dialogue Speech). The article highlights apologies from the viewpoint of their relation to the metapragmatic concept of "politeness", their main verbal strategies, functions, logic-and-pithy structure and situations of actualization. According to their pragmatic aim apologies rigidly correlate with the logic-and-pithy structure and speech situation. Types of contexts, interlocutors' relations and offences that prompt apologies are different in the eyes of the people with diverse social characteristics. The degree of the apologies emotional tension depends on the speaker's psychological traits and the comprehension of his guilt.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ

Тетяна Олійник

Символ і символічне значення власних імен

Потенційно перехід власних назв у загальні властивий усім іменам із широкою популярністю. Популярним стає спочатку носій імені — реальна особа, літературний герой, географічне місце, явище або поняття — через свою унікальність (певну рису, особливість, вчинок тощо). І тоді, коли така широковідома назва переживає епоху свого носія, вона стає символом. Отже, у більшості випадків перехід власних імен у загальні назви породжує символ, який відомий пересічному громадянину або серед людей певної сфери.

Література

1. Короткий тлумачний словник української мови: Близько 6750 слів / Під ред. Д.Г. Гринчишина. — 2-е вид., перероб. і допов. — К.: Рад. шк., 1988. — 320 с.
2. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. — 2-е вид., перероб. і допов. — К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. — 800 с.

Tetyana Oliynyk. Symbol and Symbolic Meaning of Proper Names. Potentially all proper names with wide popularity effectuate the transition into common names. The name bearer — a real person, a literary character, a geographical place, a phenomenon or notion — becomes popular one first because of its uniqueness (certain feature, peculiarity, action etc.). When such a popular name outlives the epoch of its bearer, it becomes a symbol. Two characteristics of a symbol are distinguished: a) a symbol as a conditional denotation of any thing, a notion or phenomenon (specific or local names); b) a symbol as a mean of generalization (common or global names).

СТИЛІСТИКА

Людмила Жукорська

Вплив ідіом на розуміння та сприймання тексту

У всіх відомих нам мовах є фрази і цілі вирази, які не піддаються дослівному перекладові. Хоча й відоме в них кожне слово і зрозуміла граматична структура фрази. Іноді відразу збагнути смисл такого виразу не завжди вдається. З подібними головоломками ми стикаємося в художніх творах, у публіцистиці, фаховій літературі, розмовній мові. Найсприятливіше середовище для вживання ідіом — це прислів'я, приказки та сталі вирази, якими люблять користуватися у неформальній мові. Як відомо, значення ідіоми не відповідає сумі значень усіх його слів. Наприклад: *“Talking to Mary is heavy going; she has nothing to say”* [2, 77].

Література

1. Большой англо-русский словарь / И.Р. Гальперин. — М.: Советская энциклопедия, 1972. — 1685 с.
2. Essential English Idioms. An Up-to-Date Guide to the Idioms of British English / Richard A. Spears, Betty Kirkpatrick. — Chicago: NTC Publishing Group Inc., 1999. — 278 p.
3. Queen Engrid of Denmark // The Times. — 2000. — November 8.

Ljudmyla Zhukorska. Influence of Idioms on the Text Understanding and Perceiving. The articles discusses the problems of the idiom usage in the English language. It shows the influence of word order on the text understanding and perceiving.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Роман Бубняк

Реструктураційні зміщення і перетворення в текстах перекладних версій роману Е. Золя “Жерміналь”

Про недосяжність абсолютної ідентичності оригіналу і перекладів висловлювалося багато авторів. Цю тезу можна підтвердити і думкою Г.Г. Гадамера: “Де потрібен переклад, там треба змиритися з невідповідністю між точним смыслом того, що сказано однією мовою й відтворено іншою мовою, невідповідністю, що її ніколи не щастить побороти” [1, 356]. Це означає, що між різномовними дискурсами, які виникають на основі одного тексту в різних етнопсихологічних, соціокультурних ситуаціях, закономірно існує емоційно-смыслова напруга.

Література

1. Венгренивська М., Некряч Т. П'єса В. Шекспіра “Троїл і Крессіда” в українському перекладі (До перекладацького портрету М. Лукаша) // Теорія і практика перекладу. — 1992. — Вип. 18. — С. 27-40.
2. Вітушко Н. Перекладач з світовим ім'ям // Крелевецький вісник. — 1993. — 16 квітня.
3. Кочур Г. На перекладацькі теми // Дніпро. — 1965. — № 6. — С. 128-136.

Nadiya Marchyshyn. “Lukash’s Linguistic World was Inexhaustible ...”. This article deals with the features of the creative manner of Mykola Lukash as the famous Ukrainian translator from more than 12 languages. Special attention is paid to the different modern meanings about theory and practice of translations, differences between Ukrainian and English languages, ways of rendering phraseological units, realies, verbal images, peculiarities of prosodic and syntactic organisation of Lukash’s translations. This article shows the necessity and importance of learning the creative manner of Mykola Lukash for Ukrainian linguistic sciences.

АВТОРИ НОМЕРА

- Алексенко Світлана Федорівна** — аспірант кафедри фонетики англійської мови Київського державного лінгвістичного університету (КДЛУ)
- Бубняк Роман Антонович** — викладач кафедри іноземних мов Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (ТДПУ)
- Держевич Наталія Альбертівна** — аспірант кафедри німецької мови ТДПУ
- Жукорська Людмила Павлівна** — викладач кафедри англійської філології ТДПУ
- Калита Алла Андріївна** — кандидат філологічних наук, доцент кафедри фонетики англійської мови КДЛУ
- Качмар Орест Володимирович** — викладач кафедри іноземних мов ТДПУ
- Клименюк Олександр Валеріанович** — докторант кафедри соціально-гуманітарної освіти Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Академії педагогічних наук України
- Козуб Любов Степанівна** — викладач кафедри практики англійської мови ТДПУ
- Кривий Андрій Іванович** — аспірант кафедри англійської філології ТДПУ
- Лебеда Мирослава Іванівна** — аспірант кафедри французької філології КДЛУ
- Лиса Наталія Степанівна** — старший викладач Тернопільської академії народного господарства (ТАНГ)
- Марчишин Надія Ярославівна** — аспірант кафедри англійської філології ТДПУ
- Невідомська Лілія Мілентіївна** — кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського та загального мовознавства ТДПУ
- Олійник Тетяна Сергіївна** — кандидат філологічних наук, викладач кафедри англійської філології ТДПУ
- Петрик Тетяна Володимирівна** — асистент кафедри англійської філології Львівського національного університету ім. Івана Франка (ЛНУ)
- Попович Михайло Михайлович** — доцент, завідувач кафедри французької мови Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича (ЧНУ)
- П'ятничка Тетяна Василівна** — викладач кафедри іноземних мов для фінансово-банківських спеціальностей ТАНГ
- Рядська Розанна Іванівна** — асистент кафедри англійської філології ЛНУ
- Салаган Галина Федорівна** — аспірант кафедри німецької філології ЛНУ
- Саяк Ірина Зіновіївна** — асистент кафедри англійської філології ЛНУ
- Старовойт Юрій Леонідович** — кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Вінницького державного технічного університету
- Ткачук Наталія Олексіївна** — аспірант кафедри німецької філології ЛНУ
- Траченко Оксана Миколаївна** — кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології ЛНУ
- Уцина Валентина Антонівна** — аспірант кафедри англійської філології Волинського державного університету ім. Лесі Українки
- Федорів Ярослава Романівна** — аспірант кафедри фонетики англійської мови КДЛУ
- Хомечко Ганна Іванівна** — аспірант кафедри англійської філології факультету іноземних мов ЛНУ
- Шонь Олена Богданівна** — аспірант кафедри англійської філології ТДПУ

ШАНОВНІ НАУКОВЦІ!

Редакційна колегія збірника “Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мовознавство”, затвердженого ВАК України, як фахове видання з ---- наук (див. Бюллетень ВАК України, 2000, № 6. С. 12) запрошує до співпраці. Видання здійснюється на основі самофінансування, за кошти авторів.

Редколегія просить авторів дотримуватись єдиних правил при оформленні та поданні матеріалів до друку. Чітке виконання авторами зазначених вимог сприятиме якості та оперативності видання збірника.

ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ

1. Матеріали для опублікування приймаються від спеціалістів у галузі мовознавства. Мова публікації — українська.
2. Рукопис подається в електронному варіанті на дискеті (3,5") комп'ютерного набору у системі *Microsoft Word 7.0* та два примірники тексту, роздрукованих на лазерному принтері, пронумерованих олівцем на зворотному боці і підписаних автором.
3. Статті аспірантів надсилаються з рекомендацією наукового керівника.
4. В окремому файлі та на окремому аркуші — відомості про автора (прізвище автора, ім'я, по батькові, вчений ступінь та звання, місце роботи і посада (для аспірантів — вуз і кафедра прикріплення), домашня адреса, телефон, факс, E-mail).
5. Рукописи, не прийняті до друку, не повертаються.

ПРАВИЛА

оформлення наукових статей у Наукових записках (серія: мовознавство) ТДПУ ім. В. Гнатюка

1. Ім'я та прізвище автора (авторів) друкується праворуч за зразком:
Олег Коваленко
2. У наступному рядку посередині прописними літерами друкується назва статті.
3. Основний текст статті подається далі через 1 рядок. Основний текст рукопису друкується через 1,5 інтервали без переносів. Розмір шрифту 12 у Times New Roman (33–35 рядків на сторінку). Поля ліворуч — 3 см, вгорі, внизу — 2,5 см, праворуч — 1 см. Відступ абзацу — 5 знаків. Фрагменти рукопису, що слугують ілюстративним матеріалом, друкуються курсивом. При використанні іншого шрифту, його інстиляція подається на дискеті.

Малюнки подаються додатково у вигляді окремих файлів форматів TIFF, BMP або PCX. Графіки і діаграми подаються додатково у вигляді окремих файлів: CorelDRAW!

4. Цитування й посилання внутрішньотекстове з використанням квадратних дужок, де вказується номер джерела за списком, а через кому — сторінка на зразок [7, 125]. При цитуванні декількох джерел — [7, 125; 11, 64; 17; 23, 25-29].
5. Через 1 рядок після основного тексту статті в алфавітному порядку подається опис цитованих джерел за зразком:

1.Калита А.А. Фоносемантика у загальній системі семантичного знання // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство. — 1998. — № 1. — С. 130–135.

2.Лінгвістичні читання: Аспекти варіативності мови: Навч. посібник / Л.М. Медведєва, О.М. Старикова, Н.Ю. Медведєва. — К.: Вища школа, 1993. — 224 с.

3.Монакін В.М. Актуальні завдання контрастивного вивчення лексики слов'янських мов // Проблеми зіставної семантики: Тези міжнар. наук. конференції / Ін-т мовознавства НАН України, Київ. держ. лінгв. ун-т. — Київ, 1999. — С. 36–39.

4.Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения. — М.: Высшая школа, 1988. — 168 с.

5.Фасеев Ф.С. Способи образования терминов в татарском литературном языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02 / МГПИИЯ. — М., 1958. — 18 с.

6.Янчева Т.В. Просодія висловлювань-захоплень в англійському мовленні (експериментально-фонетичне дослідження): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. — Київ, 1997. — 246 с.

7.Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged / Ed. by Ph. B. Gove. — Springfield: Webster Inc., Publishers. — 266 p.

6. Через 1 рядок після опису цитованих джерел подається резюме:

а) українською мовою;

б) через один рядок нижче — англійською мовою.

Резюме вміщує стисло інформацію про основні результати та висновки дослідження, які висвітлює стаття. Обсяг — 6–7 рядків. В обидвох резюме вказати: ім'я та прізвище автора (авторів), назву статті.

Авторські оригінали, що не відповідають зазначеним вимогам, не приймаються до розгляду. Відхилений оригінал авторові не повертається. Рукописи підлягають додатковому редакційному рецензуванню. Прорецензована стаття може бути повернута автору на доопрацювання.

ЗМІСТ

ФОНЕТИКА	3
Олександр Клименюк, Алла Калита, Ярослава Федорів	3
<i>Методологія експериментально-фонетичних досліджень: теоретичні передумови, планування експерименту, представлення результатів</i>	3
ГРАМАТИКА	4
Наталія Деркевич.....	4
<i>Засади словотвору у генеративній граматиці</i>	4
ПРАГМАТИКА	5
Світлана Алексенко.....	5
<i>Соціолінгвістичні, функціональні та комунікативно-прагматичні ознаки висловлювань-вибачень</i>	5
ЛЕКСИКОЛОГІЯ	6
Тетяна Олійник.....	6
<i>Символ і символічне значення власних імен</i>	6
СТИЛІСТИКА	7
Людмила Жукорська.....	7
<i>Вплив ідіом на розуміння та сприймання тексту</i>	7
ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО	8
Роман Бубняк.....	8
<i>Реструктураційні зміщення і перетворення в текстах перекладних версій роману Е. Золя “Жерміналь”</i>	8
АВТОРИ НОМЕРА	9
ЗМІСТ	12

Здано до складання 26.04.2000. Підписано до друку 18.05.2000. Формат 60 x 84/18.
Папір друкарський. Гарнітура Times. Умовних друкованих аркушів – 19,04.
Обліково-видавничих аркушів – 29,5. Замовлення № 87. Тираж 300 прим.
Видавничий відділ ТДПУ, 46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2

Свідоцтво про реєстрацію ТР № 241, від 18.11.1997